

УДК 141.113

DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.972>**О. Остапенко,**кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правового регулювання економіки
Харківського національного економічного університету

ПРИНЦИПИ ПОЛІТИЧНОГО Й ІДЕОЛОГІЧНОГО ПЛЮРАЛІЗМУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Становлення України як демократичної держави вимагає належного впровадження пов'язаних між собою принципів політичного й ідеологічного плюралізму, закріплених на рівні міжнародного стандарту в Загальній декларації прав людини 1948 р. (ст. 20), Конвенції про свободу асоціації та захист права на організацію 1948 р. (ст. ст. 2, 10), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (ст. 11), Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 р. (ст. 22) та у національному законодавстві, зокрема у ст.ст. 15, 37 Конституції України, ст.ст. 4, 12 Закону України «Про політичні партії в Україні».

Окремі аспекти становлення засад політичного й ідеологічного плюралізму сучасності висвітлювалися у працях Г. Гончарової, С. Кононенка, Є. Лук'яненка, С. Лукаша, М. Остапенко, С. Троян, О. Уткіна та інших, а також зарубіжних авторів посттоталітарних, транзитивних, лабільних країн Центрально-Східної Європи, зокрема Г. Зімона, Н. Розенблума, В. Слободчикова, М. Мамардашвілі, К. Маннгейма, Р. Барта тощо. Проте пов'язаність принципів плюралізму з формуванням української національної ідеї, подальшою демократизацією суспільства та реалізацією соціально-економічних реформ зумовлюють необхідність подальшого дослідження й наукову зацікавленість цієї проблемою.

Метою статті є дослідження проблем реалізації принципів політичного

та ідеологічного плюралізму в Україні та визначення шляхів їх вирішення.

Висвітлення питань плюралізму відбувається в історичному, політологічному й юридичному напрямках. Науковці наголошують, що найважливішою вимогою плюралізму є запровадження в політиці й суспільстві різного роду стримувань і противаг, що збалансовують впливи найбільш потужних політичних сил і дають змогу контролювати владу. Політичний плюралізм базується на наявності в переважній більшості громадян, партій і громадських організацій консенсусу, згоди щодо основних політичних цінностей – загальної зацікавленості в збереженні й зміцненні держави, визнанні демократичних правил гри, що включають чесне суперництво в боротьбі за владу, терпимість до опозиції, повагу до закону, рішень більшості, прав людини, а також автономії й права меншості на власну думку та її вільне відстоювання в межах закону, відмову від антиконституційного використання сили для вирішення спірних питань [1].

Ст. 15 Конституції України закріплює, що суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. Наприклад, плюралізм (від лат. – множинний) передбачає різноманітність поглядів, підходів, позицій, концепцій у правовій, політичній, економічній, культурній та іншій діяльності. Характерними ознаками розвинених форм плюралізму є багато-

канської партії України, створеної у 2005 р., до серпня 2007 р., у 2006 р. балотувався в Парламент по списку Опозиційного блоку «НЕ ТАК!», створеного на базі СДПУ(о), у 2007 р. прийшов у парламент у складі «Партії регіонів», восени 2014 р. – за списком партії «Опозиційний блок») [12].

ВО «Батьківщина» зареєстровано у 1999 р. Його лідер – Ю. Тимошенко у 1997–1999 рр. була першою заступницею голови ВО «Громада» П. Лазаренка, у лютому 2001 р. утворила Форум національного порятунку як громадську ініціативу, на ґрунті якої в листопаді 2001 р. був створений «Блок Юлії Тимошенко». У листопаді 2011 р. участь блоків політичних партій у парламентських виборах була заборонена. У результаті до «Батьківщини» під назвою «Об'єднана опозиція «Батьківщина» увійшли партії «Реформи і порядок», «Народний рух України», «Фронт змін», «За Україну!», «Народна самооборона», «Громадянська позиція», Соціально-християнська партія та Меджліс кримськотатарського народу. І з 2002 р. партія представлена в усіх скликаннях Парламенту [13].

«Європейська солідарність» (зареєстрована у 2000 р. як партія «Солідарність» на чолі з М. Антонюком, у 2014–2019 р. – «Блок Петра Порошенка «Солідарність», з 2019 р. – «Європейська солідарність»). Видається цікавою історія трансформації партії: у 2001 р. партію «Солідарність» очолив П. Порошенко, і у 2002 р. вона приєдналася до виборчого блоку В. Ющенка «Наша Україна», у 2013 р. «Солідарність» увійшла до ВО «Батьківщина», оскільки впродовж 10 останніх років не брала участі у парламентських або президентських виборах, як того вимагає Закон України «Про політичні партії в Україні», рішенням суду її реєстраційне свідоцтво було анульовано. Внаслідок цього на основі неактивної партії «Національний альянс свободи та українського патріотизму» («НАСТУП»), створеної у 2000 р. як

«Всеукраїнська партія Миру і Єдності (ВПМЄ)» і перейменованої у 2013 р. на «Національний альянс свободи та українського патріотизму» («НАСТУП») задля «упізнаваності» президентської сили на парламентських виборах у жовтні 2014 р. її було перейменовано на «Всеукраїнське об'єднання «Солідарність». Треба зазначити, що практика використання партійної назви, яка тотожна або майже дослівно повторює назву іншої, чинної або вже неіснуючої партії, не суперечить українському законодавству, хоча, до прикладу, у Грузії партіям заборонено законом використовувати ті назви, абрєвіатури і символи, які повторюють уже колись існуючі, навіть у ліквідованої партії, якщо від часу її ліквідації пройшло менше 4 років. Цікавим фактом є те, що 6 жовтня 2014 р. Міністерство юстиції України зареєструвало ще один «клон» колишньої партії Петра Порошенка – політичну партію «Солідарність» (реєстраційний номер – 252-п.п.), керівником якої значиться Костецький Станіслав Іванович, колишній голова Співки поляків України [14]. У 2014 р. ВО «Солідарність» було перейменовано на «Блок Петра Порошенка, згодом – «Блок Петра Порошенка «Солідарність», яка після виборів у Парламенті утворила фракцію, що об'єднала представників партії «Блок Петра Порошенка», колишніх членів партії «УДАР» (Український демократичний альянс за реформи) Віталія Кличка», низку журналістів, громадських активістів і політичних діячів. Серед 150 депутатів фракції тоді 43 були членами «Блок Петра Порошенка», 104 – безпартійними, троє – членами інших партій (Українська народна партія (М.І. Кучер), Конгрес українських націоналістів (А.Я. Лопушанський), Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» (С.І. Мельник) [14]. У 2019 р. партія була перейменована на «Європейську солідарність».

На підставі викладеного виникає питання: а чи можна вважати такі

процесу), не може вважатися прийнятним у демократичному суспільстві та не відповідає частині четвертій ст. 37 Конституції України, згідно з якою «... заборона діяльності об'єднань громадян може здійснюватися лише в судовому порядку». Для такого висновку є всі підстави, адже участь у виборах є визначальним та обов'язковим складником діяльності політичної партії, без якого існування партії втрачає будь-який сенс, а партія перетворюється на політичну фікцію, адже «... політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах» (частина друга ст. 36 Конституції України). Без участі у виборах відповідне об'єднання громадян втрачає ознаки політичної партії, що нівелює право громадян на об'єднання» [18].

Крім того, у висновку Венеціанської комісії було зазначено, що, «... на відміну від переліку символіки комуністичного тоталітарного режиму, цей перелік (символіки національно-соціалістичної партії) є коротшим і чіткішим, обмежений виключно символами, пов'язаними з Німеччиною 1939–1945 рр., <...> закон мав би однаково регулювати обсяг та детальність опису діянь, пов'язаних з обома ідеологіями». Тому не можна не погодитися з думкою Д. Коркунова, що «... як порушення можна кваліфікувати червону хустинку і водночас не помічати символіки третього рейху в логотипах численних офіційних громадських формуваннях та політичних рухів» [19]. Юрист також зазначає: «... ще одним прикладом подвійних стандартів можна вважати прийнятий 9 квітня 2015 р. Закон «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті», де визнаються та вшановуються на державному рівні Організація українських націоналістів, Українська повстанська армія та інші, ідеологічний складник діяльності яких викликає в суспільстві не менш суперечливе ставлення, ніж діяльність КПРС. В цьому випадку

виникає правова колізія, коли одним Законом забороняється пропаганда, символіка та ідеологія національно-соціалістичного режиму, а іншим декларується підтримка та вшанування організацій, які створювалися та діяли у складі та під безпосереднім керівництвом нацистської Німеччини (тоді територія райхскомісаріату України)» [19].

Підсумовуючи викладене, можемо зробити висновок, що сучасне українське суспільство потребує забезпечення стабільності держави, гідного рівня матеріального і духовного життя людей, що здатна забезпечити лише демократична система цінностей, яка ґрунтується на політичному плюралізмі, на вільній ринковій економіці, рівності громадян перед законом. Функціонування цієї системи цінностей у високорозвинених країнах Європи та світу підтримується відповідною інфраструктурою політичної соціалізації, як засобу відтворення зрілої демократичної політичної культури [20]. Складність політичної та економічної ситуації в країні, соціальне розшарування суспільства вимагають пошуку суспільного діалогу, компромісу і консенсусу між владою і народом. Захист національних інтересів в умовах формування української державності, пошук національної ідеї для формування громадянського суспільства вимагає вирішення гострих політичних проблем щодо визначення сутності і змісту патріотизму (з метою уникнення руйнівного псевдопатріотизму), визначення статусу мов у поліетнічній Україні, формування інформаційного простору, вільного від пропаганди, маніпуляцій свідомістю, незалежності й об'єктивності мас-медіа і найголовніше – підвищення рівня політичної і правової культури громадян, а також рівня захисту прав людини.

Демократизація України, забезпечення політичної стабільності з метою недопущення дестабілізації

суспільства зумовлені належною реалізацією таких засад конституційного ладу, як політичний та ідеологічний плюралізм, і вимагає належного впровадження пов'язаних між собою принципів політичного й ідеологічного плюралізму, закріплених на рівні міжнародного стандарту в Загальній декларації прав людини 1948 р., Конвенції про свободу асоціації та захист права на організацію 1948 р., Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Міжнародному пакті про громадянські і політичні права 1966 р., та у національному законодавстві, зокрема у ст. ст. 15, 37 Конституції України, ст. ст. 4, 12 Закону України «Про політичні партії в Україні». Сучасне українське суспільство потребує забезпечення стабільності держави, гідного рівня матеріального і духовного життя людей, що здатна забезпечити лише демократична система цінностей, яка ґрунтується на політичному плюралізмі, на вільній ринковій економіці, рівності громадян перед законом. Функціонування цієї системи цінностей у високорозвинених країнах Європи та світу підтримується відповідною інфраструктурою політичної соціалізації як засобу відтворення зрілої демократичної політичної культури. Складність політичної та економічної ситуації в країні, соціальне розшарування суспільства вимагають пошуку суспільного діалогу, компромісу і консенсусу між владою і народом. Захист національних інтересів в умовах формування української державності, пошук національної ідеї для формування громадянського суспільства вимагають вирішення гострих політичних проблем щодо визначення сутності і змісту патріотизму (з метою уникнення руйнівного псевдопатріотизму), визначення статусу мов у поліетнічній Україні, формування інформаційного простору, вільного

від пропаганди, маніпуляцій свідомістю, незалежності й об'єктивності мас-медіа і найголовніше – підвищення рівня політичної і правової культури громадян, а також рівня захисту прав людини.

Ключові слова: плюралізм, ідеологія, світогляд, політична партія, держава, демократія, розвиток.

Ostapenko O. Principles of political and ideological pluralism: problems of implementation in Ukraine

Democratization of Ukraine, ensuring political stability in order to prevent destabilization of society is dependent on the proper application of such constitutional principles as political and ideological pluralism and requires the proper implementation of related principles of political and ideological pluralism, enshrined at the level of the international standard in the Universal Declaration of Human Right of 1948, The Convention on Freedom of Association and the Protection of the Right to Organize of 1948, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, the International Covenant on Civil and Political Rights of 1966, and in national legislation, in particular Art. 15, 37 of the Constitution of Ukraine, Art. 4, 12 of the Law of Ukraine "On Political Parties in Ukraine". In modern Ukrainian society the stability of the state, a decent level of material and spiritual life of people, which is capable of providing only a democratic value system based on political pluralism, a free market economy, equality of citizens before the law must be ensured. The functioning of this value system in the highly developed countries of Europe and the world is supported by an appropriate infrastructure of political socialization, as a means of restoring a mature democratic political culture. The complexity of the political and economic situation in the country,

social stratification require the search for public dialogue, compromise and consensus between the authorities and the people. Protecting national interests in the conditions of formation of the Ukrainian statehood, search for a national idea for the formation of civil society requires the solution of acute political problems in determining the essence and content of patriotism (in order to avoid destructive pseudopatriotism), determining the status of languages in poly-ethnic Ukraine, forming an informative space, free of propaganda, manipulation of consciousness, independence and objectivity of the mass media and most importantly – raising the level of political and legal culture of citizens, as well as the level of human rights protection.

Key words: pluralism, political party, state, democracy, development.

Література

1. Щербина Н.Ф., Махінла Ю.Б. Політико-ідеологічний плюралізм в сучасній Україні: теоретичні й практичні аспекти. Молодий вчений. № 4 (31), квітень, 2016 р. С. 327–332.
2. Юридична енциклопедія : в 6 тт. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. URL: <http://leksika.com.ua/14191125/legal/plyuralizm>.
3. Остапенко М.А. Ідеологічний плюралізм: проблема необхідності розвитку і збереження цілісності демократичного суспільства.
4. Гросс Ф. Идеологии, цели и ценности. Общественные науки за рубежом. Сер. 1. 1989. № 6. С. 121–145.
5. Політологія: Навчально-методичний комплекс / за ред. проф. Ф.М. Кирилюка. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 704 с.
6. Соловьев А.И. Политология: Политическая теория, политические технологии : учебник для студентов вузов. Москва : Аспект Пресс, 2003. 559 с.
7. Гаджиев К.С. Введение в политическую науку. 2-е изд. Москва : Логос, 1999. 352 с.
8. Исаков В.Б. Право и идеология в демократическом обществе. Гражданское

- общество в России и за рубежом. 2011. № 1. С. 11–15.
9. Відомості щодо зареєстрованих у встановленому законом порядку політичних партій станом на 01.01.2019 року. URL: <https://minjust.gov.ua/m/4561>.
10. Відомості щодо реєстрації виборчих списків кандидатів у депутати (вибори 2019 р.). URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2019/wp400pt001f01=919.html>.
11. ЦВК назвала партії, що взяли 225 місць у Верховній Раді. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/08/3/7222696>.
12. Оппозиционная платформа – За життя. URL: <https://file.liga.net/parties/za-zhittya>.
13. Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина». URL: <https://www.chesno.org/party/222>.
14. Історія партії «Блок Петра Порошенка». URL: <https://rada.opora.ua.org/analitika/istorii-partii/5119-istoriia-fraktsii-blok-petra-poroshenka>.
15. Висновок Центру політико-правових реформ щодо відповідності Конституції України Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 9 квітня 2015 р. № 317-VII. URL: <http://pravo.org.ua/ua/news/20872463-visnovok-tsentru-politiko-pravovih-reform-schodo-vidpovidnosti-konstitutsiyi-ukrayini-zakonu-ukrayini-prozasudgeennya-komunistichnogo-ta-natsional-sotsialistichnogo-natsistskogo-totalitarnih-rezimiv-v-ukrayini-ta-zaboronu-propagandi-yihnoyi-simvoliki-vi>.
16. Спільний проміжний висновок щодо Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», ухвалений Венеціанською комісією на 105-му пленарному засіданні, Венеція, 18–19 грудня 2015 р. URL: <https://www.legislationline.org/download/id/6157/file/CDL-AD2015041-ukr.pdf>.
17. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки».

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/v009p710-19>.

18. Окрема думка судді Конституційного Суду України Колісника В.П. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного

(нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/nd09d710-19#n2>.

19. Коркунов Д. Подвійні стандарти впровадження Закону «про декомунізацію». URL: <https://uspishna-varta.com/новину/подв%D1%96jn%D1%96standarti-vprovadzhennya-zakonu-pro-dekomun%D1%96zac%D1%96yu>.

